

Nr 322.

Av herr Boman m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 241 ha föreslagits vissa ändringar i förordningen av den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker, innebärande upplösandet av de nuvarande fem allmänna restaurangbolagen, vilka enligt förslaget skulle ersättas av ett enda riksbolag.

I sitt yttrande i ärendet till statsrådsprotokollet av den 10 mars 1944 har chefen för finansdepartementet lämnat en ingående redogörelse bl. a. för de allmänna restaurangbolagens tillkomst och utveckling samt föreslagit Kungl. Maj:t att till riksdagen avgiva propositionen nr 241 med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker, vilket förslag innefattar en genomgripande förändring av de allmänna restaurangbolagens organisation. Sålunda föreslås upplösande av de nuvarande fem allmänna restaurangbolagen och dessas ersättande med ett enda bolag med starkt statligt inflytande och med hela riket såsom verksamhetsområde samt organiserat i huvudsaklig överensstämmelse med Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet och Aktiebolaget Vin- och spritcentralen.

Som skäl härför åberopar departementschefen det yttrande, som avgivits av de utav besparingsberedningen utsedda särskilda sakkunniga.

Detta yttrande (se s. 24—26 i propositionen) anför såsom enda olägenhet av den nuvarande organisationen kontrollstyrelsens dubbelställning i förhållande till bolagen. Denna dubbelställning förmenas bestå däri, att kontrollstyrelsen i förhållande till restaurangbolagen är ett såväl direktivgivande som kontrollerande organ. När de sakkunniga skola anföra bevis på olägenheterna av "dubbelställningen" hava de endast anfört en omständighet, nämligen att "komplikationer av besvärlig natur kunna befaras vid sådana tillfällen, då kontrollstyrelsen skall avgöra intresseomfattningar mellan restaurangbolagen och deras stora personal". Härutöver har departementschefen (se s. 56 och 57 i propositionen) anfört exempel på förfarandet vid restaurangbolags inhämtande av kontrollstyrelsens tillstånd till hotellbyggen och övertagande av stadshotell. Sedan departementschefen lämnat redogörelse för huru dylika tillstånd bruka inhämtas hos kontrollstyrelsen innan företagen påbörjas eller förvärvas, kommer departementschefen till den slutsatsen, att kontrollstyrelsens efterprövning av åtgärderna enligt bestämmelserna i 6 kap. 15 § 8 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen blir illusorisk.

I fråga om de sålunda angivna skälen vilja vi erinra om följande:

De komplikationer i samband med intressesättningar i förhållandet mellan restaurangbolagen och dessas personal i avtalsfrågor, varom de sakkunniga tala, kunna aldrig undvikas, vare sig den i sista hand beslutande myndigheten är kontrollstyrelsen eller ett riksbolag eller någon annan institution. Förhållandet här är icke annorlunda än i avtalsfrågor i allmänhet. Något organ måste alltid i sista hand taga ansvaret för beslutet. På de anställdas sida är det föreningarna själva eller eventuellt av dessa utsedda ombud med beslutanderätt, på bolagens sida är det på grund av rusdrycksförsäljningsförordningen kap. 6 § 10 jämfört med § 15 kontrollstyrelsen. Huru komplikationerna kunna undvikas, om ett riksbolag får bestämmanderätten, är en obesvarad fråga. Såsom organisationen nu är ordnad, ha de fem restaurangbolagen bildat en egen arbetsgivarförening, som tjänstgör såsom bolagens förhandlande organ i avtalsfrågor. Innan definitiva avtal slutas, skall såsom ovan nämnts kontrollstyrelsens godkännande inhämtas. Denna ordning har icke hittills medfört någon olägenhet och utgör intet skäl för tillskapandet av ett riksbolag.

I fråga om departementschefens uttalande att kontrollstyrelsens eftergranskning blir illusorisk, måste vi uttala, att vi icke förstå departementschefens tankegång. Departementschefen har redogjort för huru bolagen med åberopande av i olika avseenden utarbetade förslag sökt och erhållit kontrollstyrelsens godkännande till en ekonomiskt vittgående åtgärd såsom ett nytt hotellbygge etc., allt i full överensstämmelse med bestämmelserna i rusdrycksförsäljningsförordningen kap. 6 § 10 jämfört med § 15 mom. 5. När kontrollstyrelsen enligt lagens föreskrift och med hänsyn tagen till alla omständigheter sålunda kunnat på förhand godkänna en planerad nybyggnadsåtgärd, är ju kontrollstyrelsens granskning gjord på det mest effektiva sätt. Då erfordras ju ej någon vidare kontrollstyrelsens granskning i annan mån än att styrelsen skall kontrollera, att det av densamma fattade beslutet följts. Långt ifrån att vara illusorisk är ju denna form av granskning den mest effektiva och icke av direktivgivande utan av rent kontrollerande natur.

Förhållandet torde vara, att rusdrycksförsäljningsförordningen i själva verket icke inrymmer åt kontrollstyrelsen annan direktivgivande verksamhet än den, som finnes upptagen i 6 kap. 12 § jämfört med § 15 mom. 6, som talar om att bolagen vid utövandet av sin verksamhet ha att ställa sig till efterrättelse kontrollstyrelsens föreskrifter. Denna bestämmelse torde närmast syfta på att kontrollstyrelsen har att giva bolagen anvisningar i fråga om förvaltning, räkenskapers förande etc. och icke i frågor, som falla under § 10.

Kontrollstyrelsens väsentliga befogenhet såsom restaurangbolagen övervakande organ finnes upptagen i 6 kap. 10 § rusdrycksförsäljnings-

förordningen jämförd med 6 kap. 15 § mom. 5. Men den befogenhet, som i denna lagbestämmelse inrymmes åt kontrollstyrelsen, är uteslutande en kontrollerande befogenhet. Både de av de sakkunniga och de av departementschefen åberopade förhållandena ifråga om personalfrågor resp. hotellbyggen falla sålunda helt under kontrollstyrelsens kontrollerande verksamhet under nämnda paragrafer. I den mån man överhuvud kan tala om direktivgivande organ för restaurangbolagen — fränsett vad som stadgas i kap. 6 § 12 jämfört med § 15 — kan detta icke vara annat än dessas aktieägare, nämligen systembolagen, som hava att utse restaurangbolagens styrelser, och systembolagens styrelser i sin tur äro ju till fyra femtedelar sammansatta av personer utsedda av organ för det allmänna.

Genom den nuvarande på rusdrycksförsäljningsförordningens bestämmelser grundade organisationen av restaurangbolagen har det allmännas inflytande på dessas verksamhet blivit tillgodosett på ett fullt tillfredsställande sätt. På grund av beslut vid 1943 års riksdag har kontrollstyrelsens ställning såsom kontrollerande myndighet för restaurangbolagen ytterligare stärkts, i det särskilda inspektörer tillsatts av kontrollstyrelsen för granskning av restaurangbolagens verksamhet.

Från den 1 januari 1938, då den nya rusdrycksförsäljningsförordningen trädde i kraft, ha restaurangbolagen stått under kontrollstyrelsens överinseende. Det bästa beviset för att denna form av kontroll över restaurangbolagen från det allmännas sida motsvarat lagstiftningens syfte är att under denna tid organisationen fungerat på ett fullt tillfredsställande sätt. Det är härvid att märka, att dessa år varit särskilt påfrestande, i det att restaurangbolagen under denna tid fått ett betydligt utvidgat verksamhetsfält och samtidigt även i övrigt varit i stark utveckling. Om kontrollstyrelsens övervakande verksamhet under dessa påfrestande år visat sig fullt effektiv, torde väl numera, sedan förhållandena på området stabiliserats, ännu mindre finnas anledning att befara några olägenheter av det nuvarande systemet.

Då vi icke blivit övertygade om att de skäl, som i propositionen anförts emot kontrollstyrelsens nuvarande ställning såsom restaurangbolagen övervakande organ, äro riktiga, kunna vi icke finna någon anledning att göra någon ändring i den nuvarande organisationsformen. Tvärtom synes det oss betänkligt att efter den korta tid, som förflutit sedan rusdrycksförsäljningsförordningen tillkom, bryta ned en organisationsform, som visat sig i alla avseenden gagnarrik. Samma mening som här framhållits har också uttalats av så gott som samtliga myndigheter m. fl., varifrån yttrande begärts, bl. a. av socialstyrelsen, vars uttalande framgår av ett i propositionen återgivet yttrande rörande de av de sakkunniga föreslagna riksbolagen (s. 36), vilket lyder: "Socialstyrelsen gör gällande samma synpunkter (som systembolagens förtroendenämnd) och påpekar därjämte, att de sakkunniga icke närmare utvecklat, i vilket hänseende

den såsom principiellt oriktig betecknade ordningen (kontrollstyrelsens 'dubbelställning') medfört praktiska olägenheter av sådan betydelse, att det rimligen borde komma i fråga att söka undanröja dessa genom vittgående reformer."

I fråga om formen för det föreslagna nya riksbolaget yttrar departementschefen å s. 68 i propositionen, att det har framhållits "att därvid måste beaktas, att restaurangnäringen i särskilt hög grad vore individualistiskt betonad och att en anpassning efter de lokala förhållandena därför vore erforderlig för vinnande av ett gott resultat. Såsom framgår av vad jag tidigare anfört, ansluter jag mig helt till denna uppfattning". Efter att ytterligare ha redogjort för de fördelar, som skulle följa med en uppdelning av restaurangrörelsen på flera självständiga företag, därvid särskilt framhållits vikten av att ökat utrymme erhöles för den lokala representationen och att möjligheter skapades till jämförelse mellan de lokala förvaltningarna, uttalar departementschefen sina farhågor för de svårigheter, som skulle uppstå för ordnandet av en dylik representation genom bolagsstyrelserna. Departementschefen föreslår därför, att den lokala representationen tillgodoses på så sätt, att på varje plats, där restaurangbolag bedriver utskänkning, fullmäktige utse två eller tre personer att tillhandagå företagsledningen med råd och upplysningar angående rörelsens bedrivande. För en var, som är något så när förtrogen med ett restaurangbolags verksamhet, står det klart, att förslaget med ett dylikt ordsråd är fullkomligt verklighetsfrämmande. För närvarande äro restaurangbolagens styrelser sammansatta så, att de systembolagsområden, inom vilka ett restaurangbolag bedriver verksamhet, äro representerade i dettas styrelse. Det säger sig självt, att denna form för medverkan under ansvar i restaurangbolagens skötsel måste vara av största gagn för verksamheten. En styrelseledamot har nu tillfälle att kontinuerligt följa verksamheten på alla de orter, där verksamhet bedrivs, han kan göra jämförelser mellan förhållandena på den egna orten och på andra orter, han får med andra ord ett helt annat perspektiv på föreliggande problem än ordsombud, som ha att tillhandagå med råd och upplysningar angående rörelsens bedrivande, och han har för den skull vida större förutsättningar att effektivt arbeta till gagn för verksamheten å den egna och närliggande orter. Detta gäller särskilt då det är fråga om ekonomiska och förvaltningsåtgärder. När det är fråga om den sociala verksamheten ha ju restaurangbolagen intim förbindelse med systembolagen, vilka i sin tur på detta område samarbeta med nykterhetsnämnder och polismyndigheter.

Den tanke, som ligger bakom förslaget med ordsombud, är för övrigt icke ny, den är tillgodosedd redan nu ehuru på annat och mera effektivt sätt. När fråga uppkommer om att introducera ett restaurangbolag på en ny plats, sker detta alltid på det sätt, att representanter för kommunen

träda i underhandling med ledningen för restaurangbolaget. Ofta omspänna dessa förhandlingar och de därmed förknippade fastighets- och byggnadsplanerna en relativt lång tid. Den intima kontakt, som på detta sätt uppnås emellan bolagen och ledande kommunalmän, fortsätter sedan i olika former även om särskilda personer ej för ändamålet utsetts. Det är givetvis intet som hindrar att särskilda ombud utses att i förevarande avseenden representera kommunen, men att anordningen skulle kunna hava någon betydelse för det kommunala inflytandet på ett i Stockholm förlagt riksbolag, förefaller högst otroligt.

Det har särskilt under senare tid med skäl framhållits vådan av alltför mycken centralisation på såväl näringslivets som förvaltningens område. Som här förut sagts är restaurangrörelse till sin natur ömtålig och individualistiskt betonad, fordrande personligt initiativ, anpassningsförmåga och hänsynstagande till lokala förhållanden, intressen och sedvänjor. Få näringsgrenar äro därför så litet som restaurangverksamhet ägnade för koncentration i jätteföretag. Man kan på allvar ifrågasätta om icke koncentrationen på detta område redan gått för långt. De två bolagen i Stockholm och Göteborg bedriva nu ett 50-tal hotell och restauranger vardera på ett 25-tal orter i landet, belägna ända till 70 à 80 mil från huvudorten. Att för en sådan stor och vittutbredd rörelse verkställa inköp, omhändervärd och bedriva försäljning med central ekonomisk redovisning och räkenskapsföring frestar denna stora och komplicerade apparat till bristningsgränsen. Skulle denna apparat göras ännu större kan det med säkerhet befaras, att funktionen icke kommer att bliva tillfredsställande. Dessutom får icke underskattas betydelsen av att de personer, som nu stå i ledningen för restaurangbolagen, i ett riksbolag snart nog komme att känna sig som statstjänstemän med dessas ämbetsmannamässiga syn på sina arbetsuppgifter. Under nuvarande förhållanden känna de sig och arbeta såsom ledare för självständiga affärsföretag, för vilka det gäller att i den allmänna konkurrensen göra den allra bästa prestation till såväl företagets som allmänhetens och det allmännas bästa. Därest en annan uppdelning av restaurangbolagens verksamhetsområden än den nu existerande skulle anses påkallad nu eller vid ändrade förhållanden kan en omgruppering utan svårighet genomföras inom den nuvarande organisationens ram.

Beträffande de fördelar ur ekonomisk synpunkt, som kunna tänkas bliva en följd av rörelsens drivande såsom ett riksbolag, är departementschefen mycket kortfattad. Å s. 58 i propositionen talas i allmänna ordalag om att besparingar kunna vinnas genom samordning av varuinköp och gemensam planering av byggnads- och inredningsarbeten m. m. Att besparingar i dessa avseenden kunna vinnas anse vi utslutet. De nu existerande restaurangbolagen äro redan så stora, att de, när de uppträda som köpare, kunna betinga sig de allra fördelaktigaste villkor. Redan nu

ha för övrigt restaurangbolagen gemensamma prisavtal med vissa större leverantörer; någon ny organisation på området erfordras därför icke.

Kontrollstyrelsens ställning till restaurangbolagen är enligt rusdrycksförsäljningsförordningen identiskt densamma som kontrollstyrelsens ställning till systembolagen, och dock föreslås icke i propositionen, att systembolagsorganisationen skall ändras. Vi känna oss för den skull icke övertygade om att de skäl, som förebragts för omändringen i restaurangbolagsorganisationen, kunna tillmätas avgörande betydelse.

Utöver vad vi här anfört tillkommer att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t år 1943 hemställt om en förutsättningslös och allsidig utredning av den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning. Då en sådan utredning självfallet kommer att beröra jämväl restaurangbolagens ställning, synes det oss som om en dylik utredning bör avvaktas innan en omorganisation av restaurangbolagen företages.

I anledning av vad vi här anfört få vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta icke bifalla det i propositionen framställda förslaget.

Stockholm den 13 april 1944.

<i>Sven Boman.</i>	<i>Olof Carlsson.</i>	<i>Rud. Anderberg.</i>
<i>Gust. Elofsson</i> i Vä.	<i>Lennart Johansson.</i>	<i>Ivar Ekströmer.</i>
<i>John Gustavson</i> i Guntorp.	<i>Eric Ericson</i> i Karlskoga.	<i>Lars V. Lindén.</i>
<i>Nils Olsson.</i>	<i>Lennart Bondeson.</i>	<i>Nils Holmström.</i>
<i>Jacob Hansson.</i>	<i>Ivar Persson.</i>	<i>Carl H. Dahlström.</i>